Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 6 marca 2025 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Rozporządzenie (UE) 2019/1111 – Zakres stosowania – Artykuł 1 ust. 1 lit. b) i art. 1 ust. 2 lit. e) – Środek związany z rozporządzaniem majątkiem dziecka – Artykuł 7 – Jurysdykcja w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej – Artykuł 10 – Wybór sądu – Rozporządzenie (UE) nr 1215/2012 – Zakres stosowania – Artykuł 1 ust. 2 lit. a) – Wyłączenie dotyczące stanu cywilnego oraz zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych osób fizycznych – Reguły dotyczące jurysdykcji zawarte w dwustronnej umowie między Republiką Bułgarii a Federacją Rosyjską zawartej przed przystąpieniem Republiki Bułgarii do Unii Europejskiej – Różnica między tymi regułami a regułami przewidzianymi w rozporządzeniu 2019/1111 – Artykuł 351 TFUE – Pojęcie „niezgodności”

W sprawie C-395/23 [Anikovi] [i],

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sofiyski Rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii, Bułgaria) postanowieniem z dnia 24 czerwca 2023 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 29 czerwca 2023 r. i zostało uzupełnione postanowieniem z dnia 6 lutego 2024 r., które wpłynęło do Trybunału w tym samym dniu, w postępowaniu:

E.M.A.,

E.M.A.,

M.I.A.

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes Trybunału, pełniący obowiązki prezesa czwartej izby, C. Lycourgos, prezes trzeciej izby, M.L. Arastey-Sahún, prezes piątej izby, S. Rodin i O. Spineanu-Matei (sprawozdawczyni), sędziowie,

rzecznik generalny: J. Richard de la Tour,

sekretarz: R. Stefanova-Kamisheva, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 12 września 2024 r.,

* Język postępowania: bułgarski.

[i] Niniejszej sprawie została nadana fikcyjna nazwa. Nie odpowiada ona rzeczywistej nazwie ani rzeczywistemu nazwisku żadnej ze stron postępowania.

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu E.M.A., E.M.A. oraz M.I.A. – L.S. Tsoncheva, advokat,

– w imieniu rządu hiszpańskiego – I. Herranz Elizalde oraz P. Pérez Zapico, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu węgierskiego – Zs. Biró-Tóth i M.Z. Fehér, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu Komisji Europejskiej – S. Noë, W. Wils oraz I. Zaloguin, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 28 listopada 2024 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 4 ust. 1 lit. c) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.U. 2008, L 177, s. 6, zwanego dalej „rozporządzeniem Rzym I"), art. 24 pkt 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2012, L 351, s. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem Bruksela I bis"), a także art. 1 ust. 2 lit. e) i art. 7 ust. 1 rozporządzenia Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (Dz.U. 2019, L 178, s. 1; sprostowanie Dz.U. 2020, L 347, s. 52, zwanego dalej „rozporządzeniem Bruksela II ter").

2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania nieprocesowego wszczętego w imieniu dwojga małoletnich dzieci, E.M.A. i E.M.A., w celu uzyskania zgody sądu na sprzedaż za zgodą ich matki, M.I.A., ich udziałów w trzech nieruchomościach położonych w Bułgarii.

Ramy prawne

Prawo międzynarodowe

3 Traktat między Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich a Ludową Republiką Bułgarii o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisany w Moskwie w dniu 19 lutego 1975 r. (*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 1015, nr 14855, s. 41, zwany dalej „traktatem rosyjsko-bułgarskim"), został ratyfikowany w Bułgarii dekretem nr 784 z dnia 15 kwietnia 1975 r. (DV nr 33/1975) i opublikowany w dniu 10 lutego 1976 r. (DV nr 12/1976, sprostowanie DV nr 17/2014). Artykuł 25 tej umowy przewiduje:

„1. Stosunki prawne między rodzicami a dziećmi określa prawo umawiającej się strony, na której terytorium wspólnie zamieszkują.

[…]

6. Właściwe do wydawania orzeczeń w sprawach dotyczących stosunków prawnych określonych w ust. 1, 2, 3, 4 i 5 są organy umawiającej się strony, której obywatelem jest dziecko lub na której terytorium dziecko ma miejsce zamieszkania lub pobytu”.

4 Artykuł 30 ust. 2 traktatu rosyjsko-bułgarskiego stanowi, że formę transakcji dotyczącej nieruchomości określa prawo umawiającej się strony, na której terytorium znajduje się nieruchomość.

Prawo Unii

Rozporządzenie Rzym I

5 Artykuł 4 rozporządzenia Rzym I, zatytułowany „Prawo właściwe w przypadku braku wyboru prawa”, stanowi w ust. 1 lit. c):

„W zakresie, w jakim nie dokonano wyboru prawa właściwego dla umowy zgodnie z art. 3 i bez uszczerbku dla art. 5–8, prawo właściwe dla umowy ustala się następująco:

[…]

c) umowa, której przedmiotem jest prawo rzeczowe na nieruchomości lub prawo do korzystania z nieruchomości, podlega prawu państwa, w którym nieruchomość jest położona;

[…]”.

Rozporządzenie Bruksela I bis

6 Artykuł 1 rozporządzenia Bruksela I bis przewiduje:

„1. Niniejsze rozporządzenie ma zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych, niezależnie od rodzaju sądu […].

2. Niniejsze rozporządzenie nie ma zastosowania do:

a) stanu cywilnego, zdolności prawnej lub zdolności do czynności prawnych osób fizycznych […]

[…]”.

7 Zgodnie z art. 24 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis:

„Niezależnie od miejsca zamieszkania stron jurysdykcję wyłączną mają następujące sądy państwa członkowskiego:

1) w sprawach, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach oraz najem lub dzierżawa nieruchomości – sądy państwa członkowskiego, w którym nieruchomość jest położona.

[…]”.

Rozporządzenie Bruksela II ter

8 Motywy 10, 19, 20 i 91 rozporządzenia Bruksela II ter mają następujące brzmienie:

„(10) W odniesieniu do majątku dziecka niniejsze rozporządzenie powinno mieć zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do środków mających na celu ochronę dziecka, to znaczy do wyznaczenia oraz zakresu zadań osoby lub jednostki, której powierzono zarząd majątkiem dziecka, reprezentowanie dziecka i udzielanie mu pomocy, oraz do zarządu, zabezpieczenia lub rozporządzania majątkiem dziecka. W związku z tym niniejsze rozporządzenie powinno mieć zastosowanie na przykład do tych przypadków, w których przedmiotem postępowania jest wyznaczenie osoby lub jednostki zarządzającej majątkiem dziecka. Środki odnoszące się do majątku dziecka niezwiązane z ochroną dziecka powinny nadal być regulowane rozporządzeniem [Bruksela I bis]. Jednak powinno być możliwe zastosowanie przepisów niniejszego rozporządzenia dotyczących jurysdykcji w zakresie kwestii wpadkowych.

[…]

(19) Podstawy jurysdykcji w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej ukształtowane są zgodnie z zasadą dobra dziecka i należy je stosować w myśl tej zasady […].

(20) W celu ochrony dobra dziecka jurysdykcję należy w pierwszej kolejności ustalać według kryterium bliskości. Dlatego też jurysdykcja powinna należeć do sądów państwa członkowskiego zwykłego pobytu dziecka, z wyjątkiem niektórych przypadków, określonych w niniejszym rozporządzeniu, na przykład gdy dochodzi do zmiany miejsca pobytu dziecka lub w następstwie porozumienia zawartego między podmiotami odpowiedzialności rodzicielskiej.

[…]

(91) Przypomina się, że w przypadku umów z jednym lub większą liczbą państw trzecich zawartych przez państwo członkowskie przed datą jego przystąpienia do Unii zastosowanie ma art. 351 [TFUE]”.

9 Artykuł 1 tego rozporządzenia, zatytułowany „Zakres zastosowania”, przewiduje:

„1. Niniejsze rozporządzenie ma zastosowanie w sprawach cywilnych dotyczących:

a) rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa;

b) przyznawania, wykonywania, przekazywania, pełnego lub częściowego pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej.

2. Sprawy, o których mowa w ust. 1 lit. b), mogą w szczególności obejmować:

[…]

e) środki mające na celu ochronę dziecka w odniesieniu do zarządu, zabezpieczenia lub rozporządzania majątkiem dziecka.

[…]”.

10 Artykuł 7 wymienionego rozporządzenia, zatytułowany „Jurysdykcja ogólna”, stanowi:

„1. W sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt.

2. Przepisy ust. 1 niniejszego artykułu mają zastosowanie z zastrzeżeniem art. 8–10”.

11 Artykuł 10 rozporządzenia Bruksela II ter, zatytułowany „Wybór sądu”, stanowi w ust. 1:

„Sądy państwa członkowskiego mają jurysdykcję w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, jeżeli spełnione są następujące warunki:

a) dziecko ma istotny związek z tym państwem członkowskim, w szczególności z uwagi na fakt, że:
   i) co najmniej jeden z podmiotów odpowiedzialności rodzicielskiej ma zwykły pobyt w tym państwie członkowskim;
   ii) państwo to jest państwem poprzedniego zwykłego pobytu dziecka; lub
   iii) dziecko jest obywatelem tego państwa członkowskiego;

b) strony, jak również każdy inny podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej:
   i) dobrowolnie porozumiały się co do jurysdykcji, najpóźniej w chwili wszczęcia postępowania; lub
   ii) uznały wyraźnie jurysdykcję w toku tego postępowania, a sąd zapewnił, by wszystkie strony zostały poinformowane o przysługującym im prawie do odmowy uznania jurysdykcji; oraz

c) wykonywanie jurysdykcji jest zgodne z dobrem dziecka.

12 Rozdział VIII tego rozporządzenia, który zawiera art. 94–99, reguluje stosunki tego rozporządzenia do innych instrumentów prawnych, w tym do niektórych umów dwustronnych zawartych między państwami członkowskimi a Stolicą Apostolską.

Prawo bułgarskie

13 Zgodnie z art. 18 Zakon za zadalzheniata i dogovorite (ustawy o zobowiązaniach i umowach) umowy o przeniesienie własności lub ustanawiające inne prawa rzeczowe dotyczące nieruchomości są zawierane w formie aktu notarialnego.

14 Zgodnie z art. 130 ust. 3 Semeen kodeks (kodeksu rodzinnego) rozporządzenia, których przedmiotem są w szczególności nieruchomości należące do dziecka, mogą być dokonywane wyłącznie za zgodą rayonen sad (sądu rejonowego), w którego okręgu dziecko ma aktualne miejsce zamieszkania, jeżeli to rozporządzenie nie jest sprzeczne z dobrem dziecka.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

15 W 2023 r. do Sofiyski Rayonen sad (sądu rejonowego w Sofii, Bułgaria), będącego sądem odsyłającym, wpłynął wniosek złożony w imieniu dwojga małoletnich dzieci posiadających obywatelstwo rosyjskie, których miejsce zwykłego pobytu znajduje się w Niemczech, w celu uzyskania zezwolenia na sprzedaż posiadanych przez nie udziałów w trzech nieruchomościach położonych w Bułgarii, odziedziczonych przez nie w następstwie śmierci ojca.

16 Zgodnie bowiem z art. 130 ust. 3 kodeksu rodzinnego sprzedaż nieruchomości należących do dziecka powinna z punktu widzenia jego dobra uzyskać zezwolenie właściwego miejscowo rayonen sad (sądu rejonowego) przed jej udokumentowaniem w formie aktu notarialnego na podstawie art. 18 ustawy o zobowiązaniach i umowach.

17 Sąd odsyłający zastanawia się, czy sądy bułgarskie mają jurysdykcję w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym. Zauważa on, po pierwsze, że Varhoven kasatsionen sad (najwyższy sąd kasacyjny, Bułgaria) opiera jurysdykcję sądów bułgarskich w takiej sytuacji na przepisach prawa krajowego oraz na art. 30 ust. 2 umowy rosyjsko-bułgarskiej, podczas gdy inny sąd krajowy powołuje się również na art. 4 ust. 1 lit. c) rozporządzenia Rzym I. Sąd odsyłający uważa jednak, że ten ostatni przepis nie ma znaczenia, w odróżnieniu od art. 24 pkt 1 rozporządzenia Bruksela I bis.

18 Po drugie, sąd ten zauważa, że sytuacja taka jak rozpatrywana w postępowaniu głównym mogłaby również być objęta zakresem stosowania rozporządzenia Bruksela II ter, chyba że umowa międzynarodowa taka jak traktat rosyjsko-bułgarski ustanawia odstępstwo od tego zakresu stosowania. W tym ostatnim przypadku i zgodnie z art. 7 ust. 1 tego rozporządzenia jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego zwykłego pobytu dziecka, w tym przypadku sądy niemieckie.

19 W tych okolicznościach Sofiyski rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1. Czy zakresem stosowania art. 1 ust. 2 lit. e) rozporządzenia [Bruksela II ter] objęte są kwestie dotyczące sądowych postępowań nieprocesowych związanych z udzieleniem przez sąd zezwolenia na rozporządzenie, na przykład sprzedaż, nieruchomości lub udziałów w nieruchomościach należących do małoletniego dziecka?

2. Według przepisów którego rozporządzenia należy określić jurysdykcję krajową sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej w ramach sądowych postępowań zabezpieczających związanych z udzieleniem przez sąd zezwolenia na rozporządzenie, na przykład sprzedaż, nieruchomości lub udziałów w nieruchomościach należących do dziecka – na podstawie art. 7 ust. 1 rozporządzenia [Bruksela II ter] – przez sąd miejsca zwykłego pobytu dziecka, czy też na podstawie art. 4 ust. 1 lit. c) rozporządzenia [Rzym I] lub odpowiednio art. 24 pkt 1 rozporządzenia [Bruksela I bis] – przez sąd miejsca położenia nieruchomości?

3. Czy przepisy rozporządzenia [Bruksela II ter] dotyczące jurysdykcji krajowej w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej stanowią odstępstwo od dwustronnego traktatu międzynarodowego między państwem członkowskim (Republiką Bułgarii) a państwem trzecim (Związkiem Radzieckim lub Federacją Rosyjską), zawartego przed przystąpieniem państwa członkowskiego do Unii, jeżeli ów traktat międzynarodowy nie jest wymieniony w rozdziale VIII [tego] rozporządzenia […]?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytań pierwszego i drugiego

20 Tytułem wstępu należy zauważyć, że o ile w pytaniu drugim jest mowa o art. 4 ust. 1 lit. c) rozporządzenia Rzym I, o tyle sąd odsyłający wyjaśnia, że odniósł się do tego przepisu tylko dlatego, że sąd bułgarski oparł swoją jurysdykcję na tym przepisie, lecz nie ma wątpliwości co do tego, że wspomniany przepis, który rzeczywiście dotyczy prawa właściwego, a nie jurysdykcji, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia pytania drugiego, w odróżnieniu od art. 24 pkt 1 rozporządzenia Bruksela I bis.

21 Trzeba również zauważyć, jak wynika z postanowienia odsyłającego i co zostało potwierdzone na rozprawie przez adwokata matki i obojga dzieci, że jedno z tych dzieci osiągnęło pełnoletność w toku postępowania.

22 W tych okolicznościach należy uznać, że poprzez pytania pierwsze i drugie, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy zgoda organu sądowego, o którą wystąpiono w imieniu małoletniego dziecka mającego miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim, na sprzedaż udziałów posiadanych przez to dziecko w nieruchomościach położonych w innym państwie członkowskim jest objęta zakresem stosowania rozporządzenia Bruksela II ter, czy rozporządzenia Bruksela I bis.

23 Zgodnie z art. 1 rozporządzenia Bruksela II ter ma ono zastosowanie w sprawach cywilnych dotyczących między innymi wykonywania odpowiedzialności rodzicielskiej. Na podstawie art. 1 ust. 2 lit. e) tego rozporządzenia sprawy te dotyczą w szczególności „środków ochrony dziecka w związku z zarządem, zabezpieczeniem lub rozporządzaniem tym majątkiem”.

24 Rozporządzenie Bruksela I bis, zgodnie z jego art. 1 ust. 1, reguluje sprawy cywilne i handlowe, niezależnie od rodzaju sądu, przed którym wytoczono powództwo, przy czym w szczególności z jego art. 24 pkt 1 wynika, że sprawy cywilne i handlowe obejmują sprawy, „których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach”. Artykuł 1 ust. 2 lit. a) rozporządzenia Bruksela I bis wyłącza ze jego zakresu stosowania sprawy z zakresu „stanu cywilnego, zdolności prawnej lub zdolności do czynności prawnych osób fizycznych”.

25 W niniejszej sprawie, jak wynika z postanowienia odsyłającego, zgoda sądu taka jak rozpatrywana w postępowaniu głównym jest środkiem podjętym z uwzględnieniem stanu i zdolności małoletniego dziecka, który ma na celu ochronę jego dobra. Z orzecznictwa Trybunału wynika, że ponieważ konieczność uzyskania tego zezwolenia jest tym samym bezpośrednią konsekwencją tego stanu i zdolności, wspomniane zezwolenie stanowi, niezależnie od dziedziny czynności prawnej, której dotyczy to zezwolenie, środek ochrony dziecka związany z zarządem, zabezpieczeniem lub rozporządzeniem jego majątkiem w ramach wykonywania odpowiedzialności rodzicielskiej w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. e) rozporządzenia Bruksela II ter i bezpośrednio związany ze zdolnością do czynności prawnych danej osoby fizycznej w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. a) rozporządzenia Bruksela I bis (zob. podobnie wyroki: z dnia 3 października 2013 r., Schneider, C-386/12, EU:C:2013:633, pkt 26; z dnia 6 października 2015 r., Matoušková, C-404/14, EU:C:2015:653, pkt 28–31).

26 Biorąc pod uwagę te okoliczności oraz zamiar prawodawcy Unii wyrażony w motywie 10 rozporządzenia Bruksela II ter, zgoda sądu taka jak rozpatrywana w postępowaniu głównym jest objęta zakresem stosowania tego rozporządzenia, z wyłączeniem rozporządzenia Bruksela I bis.

27 W tych okolicznościach, zgodnie z art. 7 ust. 1 rozporządzenia Bruksela II ter, to sądy państwa członkowskiego, w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt, są co do zasady właściwe do wydania takiego zezwolenia.

28 Z uwagi na powyższe rozważania na pytania pierwsze i drugie trzeba odpowiedzieć, iż rozporządzenie Bruksela II ter należy interpretować w ten sposób, że zgoda sądu, o którą wniesiono w imieniu małoletniego dziecka mającego miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim, na sprzedaż udziałów posiadanych przez to dziecko w nieruchomościach położonych w innym państwie członkowskim jest objęta zakresem spraw z dziedziny odpowiedzialności rodzicielskiej w rozumieniu art. 1 ust. 1 lit. b) tego rozporządzenia w zakresie, w jakim dotyczy ona środków ochrony, o których mowa w ust. 2 lit. e) tego artykułu, w związku z czym zgodnie z art. 7 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia to sądy państwa członkowskiego, w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt, są co do zasady właściwe do wydania takiego zezwolenia.

W przedmiocie pytania trzeciego

29 Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy dwustronny traktat zawarty między państwem członkowskim a państwem trzecim przed przystąpieniem tego państwa członkowskiego do Unii może stanowić odstępstwo od przepisów rozporządzenia Bruksela II ter, nawet jeśli nie został on wymieniony w rozdziale VIII tego rozporządzenia.

W przedmiocie dopuszczalności

30 W uwagach na piśmie rząd hiszpański zastanawia się nad dopuszczalnością pytania trzeciego w zakresie, w jakim nie jest ono związane z przedmiotem sprawy w postępowaniu głównym, a sąd krajowy nie wykazał istnienia związku pomiędzy traktatem rosyjsko-bułgarskim a jakimkolwiek przepisem prawa Unii.

31 W tym względzie należy przypomnieć, że wyłącznie do sądów krajowych, przed którymi toczy się spór i które muszą ponosić odpowiedzialność za mające zapaść orzeczenie sądowe, należy, przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy, ocena zarówno tego, czy do wydania wyroku jest im niezbędne uzyskanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i znaczenia przedstawionych Trybunałowi pytań. Oznacza to, że pytania dotyczące prawa Unii korzystają z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie przedstawionego przez sąd krajowy pytania prejudycjalnego jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wniesiono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami co do stanu faktycznego lub prawnego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na postawione mu pytania [wyrok z dnia 23 listopada 2021 r., IS (Niezgodność z prawem postanowienia odsyłającego), C-564/19, EU:C:2021:949, pkt 60, 61 i przytoczone tam orzecznictwo].

32 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, które znalazło odzwierciedlenie w art. 94 lit. a) i b) regulaminu postępowania przed Trybunałem, konieczność dokonania wykładni prawa Unii, która byłaby użyteczna dla sądu krajowego, wymaga, aby sąd krajowy określił ramy stanu faktycznego i prawnego, w jakie wpisują się zadawane przez niego pytania, lub aby przynajmniej wyjaśnił okoliczności faktyczne, na jakich opierają się owe pytania. Ponadto konieczne jest, jak stanowi art. 94 lit. c) regulaminu postępowania przed Trybunałem, by wniosek o wydanie

orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawierał omówienie powodów, dla których sąd odsyłający rozpatruje kwestię wykładni lub ważności określonych przepisów prawa Unii, jak również związku, jaki dostrzega on między tymi przepisami a uregulowaniami krajowymi, które znajdują zastosowanie w postępowaniu głównym (wyrok z dnia 21 grudnia 2023 r., European Superleague Company, C-333/21, EU:C:2023:1011, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

33 W niniejszej sprawie, jak zasadniczo wskazał rząd hiszpański w uwagach na piśmie, sąd odsyłający nie wymienia wyraźnie w trzecim pytaniu prejudycjalnym postanowienia traktatu rosyjsko-bułgarskiego, które mogłoby kolidować z regułą jurysdykcyjną przewidzianą w art. 7 ust. 1 rozporządzenia Bruksela II ter, jedyną regułą przywołaną przez ten sąd na wypadek, gdyby rozporządzenie to miało znaleźć zastosowanie.

34 Jednakże w uzasadnieniu postanowienia odsyłającego poświęconym opisowi ram prawnych rozpatrywanej sprawy sąd odsyłający powołuje się na art. 25 i 30 tego traktatu. Po pierwsze, wyjaśnia on, że z orzecznictwa krajowego wynika, iż na mocy przepisów prawa krajowego oraz art. 30 ust. 2 rzeczonego traktatu sądy bułgarskie uznają się za właściwe, jako sądy państwa, na którego terytorium położona jest nieruchomość, do udzielenia zezwolenia przewidzianego w art. 130 ust. 3 kodeksu rodzinnego.

35 Po drugie, z art. 25 ust. 6 traktatu rosyjsko-bułgarskiego wynika, że z uwagi na fakt, iż w sprawie przed sądem krajowym małoletnie dziecko ma miejsce zwykłego pobytu w państwie, które nie jest umawiającą się stroną traktatu rosyjsko-bułgarskiego, a mianowicie w Republice Federalnej Niemiec, na podstawie tego postanowienia traktatu, jak wskazała Komisja w uwagach na piśmie, właściwe do wydania żądanego zezwolenia mogą być również organy sądowe umawiającej się strony, której dziecko jest obywatelem, w tym przypadku rosyjskie organy sądowe.

36 Reguła jurysdykcyjna, o której mowa w art. 7 ust. 1 rozporządzenia Bruksela II ter, przewiduje, jak wskazano w pkt 27 niniejszego wyroku, co do zasady jurysdykcję sądów państwa członkowskiego, na którego terytorium dziecko ma zwykły pobyt, w niniejszej sprawie sądów niemieckich.

37 Ponieważ postanowienie to przewiduje jurysdykcję odmienną od tej, która mogłaby wynikać z art. 25 ust. 6 traktatu rosyjsko-bułgarskiego, a także od jurysdykcji wynikającej, zgodnie z orzecznictwem krajowym przytoczonym we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, z art. 30 ust. 2 tego traktatu, z pytania trzeciego, jego uzasadnienia i ram prawnych przedstawionych przez sąd odsyłający wynika w sposób wystarczająco jasny, że pytanie to jest związane z przedmiotem postępowania głównego ze względu na istnienie odmiennych reguł jurysdykcyjnych między prawem Unii a tym traktatem oraz że podniesiony w nim problem nie jest wyłącznie hipotetyczny.

38 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że pytanie trzecie jest dopuszczalne.

Co do istoty

39 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. W związku z tym Trybunał powinien w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania. Ponadto Trybunał może wziąć pod rozwagę normy prawa Unii, na które sąd krajowy nie powołał się w swoich pytaniach prejudycjalnych (wyrok z dnia 15 lipca 2021 r., Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, pkt 31).

40 Okoliczność, iż sąd krajowy powołał się formalnie w pytaniu prejudycjalnym na określone przepisy prawa Unii, nie stoi bowiem na przeszkodzie temu, by Trybunał przekazał temu sądowi wszelkie wskazówki dotyczące wykładni, które mogą być mu pomocne w rozstrzygnięciu rozpatrywanej przez niego sprawy, niezależnie od tego, czy sąd krajowy powołał się na nie w treści pytań. W tym względzie do Trybunału należy wyprowadzenie ze wszystkich informacji przedstawionych przez sąd odsyłający, a w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, elementów prawa Unii, które wymagają wykładni z uwagi na przedmiot sporu [wyrok z dnia 22 grudnia 2022 r., Ministre de la Transition écologique i Premier ministre (Odpowiedzialność państwa za zanieczyszczenie powietrza), C-61/21, EU:C:2022:1015, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo].

41 Należy podkreślić, że sąd odsyłający uzasadnił co do zasady pytanie trzecie, wskazując, że o ile rozdział VIII rozporządzenia Bruksela II ter reguluje, zgodnie ze swoim tytułem, stosunki tego rozporządzenia „do innych regulacji prawnych", o tyle regulacje wymienione w tym rozdziale nie dotyczą żadnego dwustronnego traktatu zawartego między państwem członkowskim a państwem trzecim, takiego jak traktat rosyjsko-bułgarski, z wyjątkiem dwustronnych traktatów zawartych przez niektóre państwa członkowskie ze Stolicą Apostolską, które nie mają znaczenia w niniejszej sprawie.

42 Niemniej jednak z motywu 91 rozporządzenia Bruksela II ter wynika, że w przypadku umów z jednym lub większą liczbą państw trzecich zawartych przez państwo członkowskie przed datą jego przystąpienia do Unii zastosowanie ma art. 351 TFUE.

43 W tych okolicznościach należy uznać, że poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 351 TFUE należy interpretować w ten sposób, że reguluje on stosunek dwustronnego traktatu zawartego między państwem członkowskim a państwem trzecim przed przystąpieniem tego państwa członkowskiego do Unii do rozporządzenia Bruksela II ter, jeżeli taki traktat nie został wymieniony w rozdziale VIII tego rozporządzenia, a jeśli tak, to w jakich okolicznościach traktat ten może wprowadzać odstępstwo od wspomnianego rozporządzenia.

44 Artykuł 351 akapit pierwszy TFUE stanowi, że postanowienia traktatów nie naruszają praw i obowiązków wynikających z umów zawartych przed dniem 1 stycznia 1958 r. lub, wobec państw przystępujących, przed datą ich przystąpienia, między jednym lub większą liczbą państw członkowskich z jednej strony a jednym lub większą liczbą państw trzecich z drugiej strony. Akapit drugi tego artykułu uściśla, że w zakresie, w jakim umowy te nie są zgodne z traktatami, dane państwo lub państwa członkowskie zastosują wszelkie właściwe środki w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności. W razie potrzeby państwa członkowskie udzielają sobie wzajemnie pomocy dla osiągnięcia tego celu i w odpowiednim przypadku przyjmują wspólną postawę.

45 Z orzecznictwa Trybunału dotyczącego art. 351 TFUE wynika, że postanowienie to ma na celu umożliwienie państwom członkowskim przestrzegania praw, jakie państwa trzecie wywodzą zgodnie z prawem międzynarodowym z umów zawartych przed przystąpieniem tych państw członkowskich do Unii, oraz wykonania ich odpowiednich obowiązków [zob. w szczególności podobnie wyroki: z dnia 9 lutego 2012 r., Luksan, C-277/10, EU:C:2012:65, pkt 61; z dnia 13 stycznia 2022 r., MIUR i Ufficio Scolastico Regionale per la Campania, C-282/19, EU:C:2022:3, pkt 55; a także z dnia 14 marca 2024 r., Komisja/Zjednoczone Królestwo (Wyrok Sądu Najwyższego), C-516/22, EU:C:2024:231, pkt 60].

46 Ponadto art. 351 akapit pierwszy TFUE jest normą, która może w przypadku spełnienia przesłanek jego stosowania zezwalać na odstępstwa od stosowania jakiegokolwiek przepisu prawa Unii, niezależnie od tego, czy chodzi o prawo pierwotne, czy wtórne [zob. podobnie wyrok z dnia 28 października 2022 r., Generalstaatsanwaltschaft München (Ekstradycja i ne bis in idem), C-435/22 PPU, EU:C:2022:852, pkt 119, 121 i przytoczone tam orzecznictwo].

47 Niemniej jednak Trybunał wyjaśnił, że o ile na podstawie art. 351 akapit pierwszy TFUE umowa międzynarodowa może mieć pierwszeństwo przed normą prawa Unii, o tyle aby tak było, konieczne jest spełnienie dwóch warunków, a mianowicie musi to być umowa zawarta przed wejściem w życie traktatów Unii w danym państwie członkowskim i dane państwo trzecie powinno wywodzić z niej prawa, których przestrzegania może ono domagać się od tego państwa członkowskiego [wyrok z dnia 14 marca 2024 r., Komisja/Zjednoczone Królestwo (Wyrok sądu najwyższego), C-516/22, EU:C:2024:231, pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo].

48 Trybunał wskazał również, że do sądów państw członkowskich należy zbadanie, czy można uniknąć ewentualnej niezgodności między prawem Unii a umową międzynarodową, o której mowa w art. 351 TFUE, poprzez nadanie jej w najszerszym możliwym zakresie i z przestrzeganiem prawa międzynarodowego wykładni zgodnej z prawem Unii. W braku możliwości dokonania wykładni zgodnej konwencji państwa członkowskie są zobowiązane na mocy art. 351 akapit drugi TFUE do przyjęcia niezbędnych środków w celu usunięcia niezgodności tej konwencji z prawem Unii, dokonując w razie potrzeby wypowiedzenia tej konwencji. Do czasu takiego usunięcia niezgodności art. 351 akapit pierwszy TFUE upoważnia te państwa do dalszego stosowania wspomnianej konwencji (wyrok z dnia 22 października 2020 r., Ferrari, C-720/18 i C-721/18, EU:C:2020:854, pkt 68, 69 i przytoczone tam orzecznictwo).

49 Z pkt 44–48 niniejszego wyroku wynika, że jeżeli traktat zawarty między państwem członkowskim a jednym lub większą liczbą państw trzecich przed dniem przystąpienia tego państwa członkowskiego do Unii nie został wymieniony w akcie prawa Unii, art. 351 TFUE, jako postanowienie ogólne prawa pierwotnego, ma regulować, jak przypomina w odniesieniu do rozporządzenia Bruksela II ter motyw 91 tego rozporządzenia, stosunek między tym aktem a tym traktatem. Z zastrzeżeniem, że państwo trzecie będące stroną takiego traktatu wywodzi z niego prawa, których przestrzegania może wymagać od danego państwa członkowskiego, art. 351 TFUE pozwala temu państwu członkowskiemu na stosowanie postanowień tego traktatu, nawet jeśli – gdy nie mogą one być interpretowane w sposób zgodny z prawem Unii – są one niezgodne z tym prawem. W przypadku niezgodności wspomniane państwo członkowskie może nadal stosować postanowienia tego traktatu do czasu, gdy staną się skuteczne środki niezbędne do usunięcia tej niezgodności.

50 W niniejszej sprawie w pierwszej kolejności do sądu odsyłającego będzie należało zbadanie, czy traktat rosyjsko-bułgarski zawarty przez Republikę Bułgarii przed jej przystąpieniem do Unii zawiera zasady, których przestrzegania Federacja Rosyjska może wymagać od tego państwa członkowskiego.

51 Gdyby tak było, to w drugiej kolejności do sądu odsyłającego należałoby zbadanie, czy traktat rosyjsko-bułgarski jest niezgodny z rozporządzeniem Bruksela II ter w zakresie, w jakim te dwa instrumenty prawne nie przewidują tego samego sądu właściwego w okolicznościach sporu w postępowaniu głównym.

52 W ramach tego badania należy wziąć pod uwagę nie tylko art. 7 ust. 1 rozporządzenia Bruksela II ter, lecz również jego art. 7 ust. 2, zgodnie z którym ust. 1 tego artykułu „ma […] zastosowanie z zastrzeżeniem art. 8–10" tego rozporządzenia, przy czym sformułowanie to odzwierciedla, jak wynika z motywu 20 wspomnianego rozporządzenia, wolę prawodawcy Unii, aby w pewnych sytuacjach przewidzieć jurysdykcję sądów innych niż sądy miejsca zwykłego pobytu dziecka, przy czym sądy te są określane zgodnie z kryterium bliskości.

53 W tym względzie art. 10 ust. 1 rozporządzenia Bruksela II ter stanowi, że sądy państwa członkowskiego mają jurysdykcję w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, jeżeli spełnione są trzy warunki.

54 Zgodnie z lit. a) tego przepisu dane dziecko musi mieć istotny związek z tym państwem członkowskim, przy czym ze względu na wyrażenie „w szczególności" wyliczenie trzech przypadków w lit. a) nie ma charakteru wyczerpującego, a zatem istnienie istotnego związku może zostać stwierdzone również na podstawie innego elementu, który ma znaczenie w postępowaniu, w ramach którego poszukiwany jest wybór sądu przewidziany w art. 10 rozporządzenia Bruksela II ter i który generuje konkretny i istotny związek między tym państwem członkowskim a osobistymi interesami tego dziecka.

55 Przepis ten przewiduje, że strony lub każdy inny podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej muszą, albo zgodnie z jego lit. b) ppkt (i) dobrowolnie porozumieć się co do jurysdykcji, najpóźniej w chwili wszczęcia postępowania, albo zgodnie z jego lit. b) ppkt (ii) wyraźnie uznać jurysdykcję w toku tego postępowania, a sąd musi zapewnić, że wszystkie strony zostały poinformowane o przysługującym im prawie do odmowy uznania jurysdykcji.

56 Jeśli chodzi o lit. c) tego przepisu, to stanowi ona, że jurysdykcja danego sądu powinna być wykonywana zgodnie z dobrem dziecka. Punkt ten odzwierciedla motyw 19 rozporządzenia Bruksela II ter, który stanowi w szczególności, że podstawy jurysdykcji w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej ukształtowane są zgodnie z zasadą dobra dziecka. Wynika z tego, że jurysdykcję należy ustalić przede wszystkim w zgodzie z ową zasadą dobra dziecka. Może to zostać zapewnione jedynie poprzez zbadanie w każdym konkretnym przypadku, czy wybór sądu, do którego się zwrócono na podstawie art. 10 ust. 1 tego rozporządzenia, jest zgodny ze wspomnianym dobrem (zob. podobnie wyrok z dnia 1 października 2014 r., E., C-436/13, EU:C:2014:2246, pkt 45, 47).

57 Sąd odsyłający mógłby zatem uznać swoją jurysdykcję na podstawie rozporządzenia Bruksela II ter, pod warunkiem że upewni się, po pierwsze, że w ramach wszczętego przed nim postępowania istnieje konkretny i istotny związek między Republiką Bułgarii a interesami osobistymi danego dziecka, co mogłoby to mieć miejsce z uwagi na fakt, iż dziecko to posiada udziały w nieruchomościach położonych na terytorium tego państwa członkowskiego, po drugie, że z uwagi na nieobecność drugiej strony w postępowaniu niespornym, takim jak postępowanie główne, matka małoletniego dziecka, jako jedyny podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej, wyraźnie uznaje w toku postępowania jurysdykcję tego sądu po otrzymaniu informacji o przysługującym jej prawie do odmowy jej uznania, a po trzecie, że jurysdykcja ta jest wykonywana zgodnie z dobrem dziecka.

58 Gdyby sąd odsyłający uznał, że w sprawie w postępowaniu głównym traktat rosyjsko-bułgarski jest niezgodny z rozporządzeniem Bruksela II ter w zakresie, w jakim przyznaje jurysdykcję sądom innym niż sądy wskazane w art. 7–10 tego rozporządzenia, będzie musiał w trzeciej kolejności zbadać zgodnie z orzecznictwem przypomnianym w pkt 48 niniejszego wyroku, czy tej

niezgodności można uniknąć w drodze wykładni zgodnej tego traktatu ze wspomnianym rozporządzeniem. W przypadku odpowiedzi przeczącej oraz w przypadku gdyby sąd odsyłający nie był uprawniony do samodzielnego usunięcia tej niezgodności, może on, po czwarte, zastosować zasady tego traktatu i pominąć zasady rozporządzenia Bruksela II ter.

59 Należy jednak podkreślić, że o ile sądy państw członkowskich są wprawdzie zobowiązane do sprawdzenia, czy można uniknąć ewentualnej niezgodności między prawem Unii a wcześniejszą dwustronną umową, taką jak traktat rosyjsko-bułgarski, poprzez dokonanie wykładni tej umowy w miarę możliwości i z przestrzeganiem prawa międzynarodowego zgodnie z prawem Unii, o tyle nie są one zobowiązane do badania, czy ewentualnej niezgodności między prawem Unii a taką umową można uniknąć poprzez dokonanie wykładni lub zastosowanie prawa Unii w sposób zgodny z tą umową.

60 Tym samym sąd odsyłający nie powinien korzystać z przewidzianej w pkt 57 niniejszego wyroku możliwości uznania swojej jurysdykcji na podstawie art. 10 ust. 1 lit. a), art. 10 ust. 1 lit. b) ppkt (ii) i art. 10 ust. 1 lit. c) rozporządzenia Bruksela II ter w miejsce zastosowania zasady jurysdykcji ogólnej ustanowionej w art. 7 ust. 1 tego rozporządzenia w celu pogodzenia prawa Unii z traktatem rosyjsko-bułgarskim i stwierdzenia w ten sposób, że w okolicznościach sporu w postępowaniu głównym traktat ten jest zgodny z prawem Unii w zakresie, w jakim wspomniane prawo i traktat przewidują tę samą jurysdykcję w ramach tego sporu.

61 Z uwagi na ogół powyższych rozważań na pytanie trzecie trzeba odpowiedzieć, iż art. 351 TFUE należy interpretować w ten sposób, że reguluje on stosunek traktatu zawartego między państwem członkowskim a jednym lub większą liczbą państw trzecich przed dniem przystąpienia tego państwa członkowskiego do Unii do rozporządzenia Bruksela II ter, jeśli traktat ten, choć nie został wymieniony w rozdziale VIII tego rozporządzenia, przyznaje prawa, których przestrzegania państwo trzecie będące stroną tego traktatu może wymagać od danego państwa członkowskiego. W przypadku niezgodności między takim traktatem a rozporządzeniem Bruksela II ter, której sąd tego państwa członkowskiego nie może uniknąć w ramach toczącego się przed nim postępowania dotyczącego dziedziny regulowanej jednocześnie przez ten traktat i to rozporządzenie, sąd ten może stosować postanowienia tego traktatu ze szkodą dla zasad ustanowionych we wspomnianym rozporządzeniu, dopóki nie staną się skuteczne środki niezbędne do usunięcia tej niezgodności, przy czym wspomniane państwo członkowskie powinno przedsięwziąć wszelkie właściwe kroki w celu przyjęcia i wdrożenia takich środków.

W przedmiocie kosztów

62 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

1) **Rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę**

należy interpretować w ten sposób, że

zgoda sądu, o którą wniesiono w imieniu małoletniego dziecka mającego miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim, na sprzedaż udziałów posiadanych przez to dziecko w nieruchomościach położonych w innym państwie członkowskim jest objęta zakresem spraw z dziedziny odpowiedzialności rodzicielskiej w rozumieniu art. 1 ust. 1 lit. b) tego rozporządzenia w zakresie, w jakim dotyczy ona środków ochrony, o których mowa w ust. 2 lit. e) tego artykułu, w związku z czym zgodnie z art. 7 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia to sądy państwa członkowskiego, w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt, są co do zasady właściwe do wydania takiego zezwolenia.

2) **Artykuł 351 TFUE należy interpretować w ten sposób, że reguluje on stosunek traktatu dwustronnego zawartego między państwem członkowskim a jednym lub większą liczbą państw trzecich przed dniem przystąpienia tego państwa członkowskiego do Unii Europejskiej do rozporządzenia 2019/1111, jeśli traktat ten, choć nie został wymieniony w rozdziale VIII tego rozporządzenia, przyznaje prawa, których przestrzegania państwo trzecie będące stroną tego traktatu może wymagać od danego państwa członkowskiego. W przypadku niezgodności między takim traktatem a rozporządzeniem 2019/1111, której sąd tego państwa członkowskiego nie może uniknąć w ramach toczącego się przed nim postępowania dotyczącego dziedziny regulowanej jednocześnie przez ten traktat i to rozporządzenie, sąd ten może stosować postanowienia tego traktatu ze szkodą dla zasad ustanowionych we wspomnianym rozporządzeniu, dopóki nie staną się skuteczne środki niezbędne do usunięcia tej niezgodności, przy czym wspomniane państwo członkowskie powinno przedsięwziąć wszelkie właściwe kroki w celu przyjęcia i wdrożenia takich środków.**

Podpisy